ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

της 7ης Νοεμβρίου 2000 *

Στην υπόθεση C-168/98,

Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, εκπροσωπούμενο αρχικά από τον N. Schmit, διευθυντή διεθνών οικονομικών σχέσεων και συνεργασίας στο Υπουργείο Εξωτερικών, στη συνέχεια από τον P. Steinmetz, διευθυντή νομικών και πολιτιστικών υποθέσεων στο ίδιο υπουργείο, επικουρουμένους από τον J. Welter, δικηγόρο Λουξεμβούργου, με τόπο επιδόσεων το γραφείο του τελευταίου, 100, boulevard de la Pétrusse,

προσφεύγον,

κατά

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εκπροσωπούμενου αρχικά από τον C. Pennera, προϊστάμενο τμήματος στη Νομική Υπηρεσία, και τον A. Baas, υπάλληλο διοικήσεως στην ίδια υπηρεσία, στη συνέχεια από τους C. Pennera και J. Sant'Anna, κύριο υπάλληλο διοικήσεως στη Νομική Υπηρεσία, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο τη Γενική Γραμματεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Kirchberg,

και

Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενου από την C. Giorgi, νομικό σύμβουλο, και τον F. Anton, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

Λουξεμβούργο τον A. Morbilli, γενικό διευθυντή της διευθύνσεως νομικών υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, 100, boulevard Konrad Adenauer,

καθών,

υποστηριζόμενων από το

Βασίλειο της Ισπανίας, εκπροσωπούμενο από την M. López-Monís Gallego, abogado del Estado, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία της Ισπανίας, 4-6, boulevard E. Servais,

από το

Βασίλειο των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενο από τον M. A. Fierstra, προϊστάμενο του τμήματος ευρωπαϊκού δικαίου του Υπουργείου Εξωτερικών, Bezuidenhoutseweg, 67, La Haye,

από το

Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βόρειας Ιρλανδίας, εκπροσωπούμενο από τον J. E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, επικουρούμενο από τον D. Anderson, barrister, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία του Ηνωμένου Βασιλείου, 14, boulevard Roosevelt,

και από την

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους A. Caeiro, κύριο νομικό σύμβουλο, και τον B. Mongin, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον C. Gómez de la Cruz, μέλος της ίδιας υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

παρεμβαίνοντες,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση ακυρώσεως της οδηγίας 98/5/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος (ΕΕ L 77, σ. 36),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, C. Gulmann (εισηγητή), A. La Pergola, M. Wathelet και B. Σκουρή, προέδρους τμήματος, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, P. Jann, L. Sevón, R. Schintgen, και F. Macken, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 25ης Ιανουαρίου 2000, κατά την οποία το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου εκπροσωπήθηκε από τον P. Steinmetz, επικουρούμενο από τον δικηγόρο J. Welter, το Κοινοβούλιο από τον C. Pennera, το Συμβούλιο από τον F. Anton, το Βασίλειο της Ισπανίας από την M. López-Monís Gallego, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών από την J. van Bakel, αναπληρωτή νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, το Ηνωμένο Βασίλειο από τον J. E. Collins, επικουρούμενο από τον M. Hoskins, barrister, και η Επιτροπή από τον B. Mongin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 24ης Φεβρουαρίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 4 Μαΐου 1998, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου ζήτησε, δυνάμει του άρθρου 173, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 230, πρώτο εδάφιο, ΕΚ), την ακύρωση της οδηγίας 98/5/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998, για τη διευκόλυνση της μόνιμης άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος σε κράτος μέλος διάφορο εκείνου στο οποίο αποκτήθηκε ο επαγγελματικός τίτλος (ΕΕ L 77, σ. 36).

2 Με διατάξεις του Προέδρου του Δικαστηρίου της 16ης Σεπτεμβρίου, της 19ης Οκτωβρίου, της 11ης Νοεμβρίου και της 9ης Δεκεμβρίου 1998, έγιναν δεκτές οι αιτήσεως παρεμβάσεως του Βασιλείου της Ισπανίας, της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, του Βασιλείου των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βόρειας Ιρλανδίας υπέρ των αιτημάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Η οδηγία 98/5

3 Η οδηγία 98/5 θεσπίστηκε σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 189 Β της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 251 ΕΚ), βάσει του άρθρου 49 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 40 ΕΚ), καθό μέτρο περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με την άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος υπό μορφή έμμισθης επαγγελματικής δραστηριότητας, και του άρθρου 57, παράγραφοι 1 και 2, πρώτη και τρίτη φράση, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως,

άρθρου 47, παράγραφοι 1 και 2, πρώτη και τρίτη φράση, ΕΚ), καθό μέτρο διέπει την άσκησή του υπό μορφή ανεξάρτητης επαγγελματικής δραστηριότητας.

4 Το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι κάθε δικηγόρος έχει το δικαίωμα να ασκεί μονίμως, σε κάθε άλλο κράτος μέλος, υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, τις δραστηριότητες του δικηγόρου όπως καθορίζονται στο άρθρο 5.

5 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας προβλέπει ότι ο δικηγόρος που ασκεί επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής ασκεί τις ίδιες επαγγελματικές δραστηριότητες με τον δικηγόρο που ασκεί επάγγελμα υπό τον ενδεδειγμένο επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής και μπορεί, ιδίως, να παρέχει νομικές συμβουλές σε θέματα δικαίου του κράτους μέλους καταγωγής, κοινοτικού δικαίου, διεθνούς δικαίου και δικαίου του κράτους μέλους υποδοχής.

6 Το άρθρο 5, παράγραφος 2, αναγνωρίζει εντούτοις τη δυνατότητα των κρατών μελών, που επιτρέπουν στην επικράτειά τους σε συγκεκριμένη κατηγορία δικηγόρων να συντάσσουν έγγραφα βάσει των οποίων παρέχεται η εξουσία διαχειρίσεως της περιουσίας αποβιώσαντος ή τα οποία αναφέρονται στην κτήση ή μεταβίβαση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων, και των οποίων η σύνταξη σε άλλα κράτη μέλη ανατίθεται αποκλειστικά σε επαγγέλματα διαφορετικά από το δικηγορικό επάγγελμα, να αποκλείουν από τις δραστηριότητες αυτές τους δικηγόρους που ασκούν επάγγελμα υπό επαγγελματικό τίτλο καταγωγής κτηθέντα σε κάποιο από τα εν λόγω κράτη μέλη. Στο άρθρο 5, παράγραφος 3, προστίθεται ότι για την άσκηση των δραστηριοτήτων εκπροσωπήσεως και υπερασπίσεως ενός πελάτη ενώπιον δικαστηρίου και εφόσον το δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής επιφυλάσσει τις δραστηριότητες αυτές στους δικηγόρους που ασκούν επάγγελμα υπό επαγγελματικό τίτλο του κράτους αυτού, το εν λόγω κράτος μπορεί να επιβάλει στους δικηγόρους που ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής να ενεργούν κατόπιν συμφωνίας είτε με δικηγόρο ασκούντα τις δραστηριότητές του ενώπιον του δικαστηρίου που επελήφθη της υποθέσεως και ο οποίος θα είναι υπεύθυνος, εφόσον χρειαστεί, έναντι του δικαστηρίου αυτού, είτε με «avoué» ασκούντα τις δραστηριότητές του ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου. Επιτρέπει επιπλέον στα κράτη μέλη να θεσπίζουν, προς εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της δικαιοσύνης, ειδικούς κανόνες όσον αφορά την πρόσβαση στα ανώτατα δικαστήρια, όπως η χρησιμοποίηση ειδικευμένων δικηγόρων.

7 Τα άρθρα 3, 4, 6 και 7 περιλαμβάνουν τους κανόνες που αφορούν αντιστοίχως:

— την εγγραφή στα μητρώα της αρμόδιας αρχής, του δικηγόρου που επιθυμεί να ασκήσει τις δραστηριότητές του σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο στο οποίο απέκτησε τον επαγγελματικό του τίτλο·

— τη διατύπωση του επαγγελματικού τίτλου τον οποίο χρησιμοποιεί ο δικηγόρος που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής·

— τους ισχύοντες επαγγελματικούς και δεοντολογικούς κανόνες·

— τις πειθαρχικές διαδικασίες.

8 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, προβλέπει ότι ο δικηγόρος που ασκεί επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής και αποδεικνύει τριετή τουλάχιστον πραγματική και τακτική επαγγελματική δραστηριότητα στο κράτος μέλος υποδοχής και στον τομέα του δικαίου του εν λόγω κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένου του κοινοτικού δικαίου, μπορεί να εισέλθει στο επάγγελμα του δικηγόρου στο κράτος μέλος υποδοχής χωρίς να δεσμεύεται από την προϋπόθεση της πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής επί τρία έτη κατ' ανώτατο όριο ή από την προϋπόθεση της υποβολής σε δοκιμασία επάρκειας, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ 1989, L 19, σ. 16).

9 Το άρθρο 10, παράγραφος 3, της οδηγίας 98/5 προβλέπει ότι ο δικηγόρος που ασκεί επάγγελμα υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής και ο οποίος αποδεικνύει τριετή τουλάχιστον πραγματική και τακτική επεγγελματική δραστηριότητα στο κράτος μέλος υποδοχής, αλλά δραστηριότητα μικρότερης διάρκειας στον τομέα του δικαίου αυτού του κράτους μέλους, μπορεί επίσης να λάβει από την αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους, αφού ληφθούν υπόψη ορισμένα συμπληρωματικά στοιχεία, άδεια προσβάσεως στο επάγγελμα του δικηγόρου του κράτους μέλους υποδοχής και ασκήσεως των δραστηριοτήτων του υπό τον επαγγελματικό τίτλο που αντιστοιχεί σε αυτό το επάγγελμα στο εν λόγω κράτος μέλος, χωρίς να υπόκειται στις προϋποθέσεις της πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως προσαρμογής ή της υποβολής σε δοκιμασία επάρκειας οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 89/48.

10 Το άρθρο 10, παράγραφος 2, παρέχει στον δικηγόρο ο οποίος ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής στο κράτος μέλος υποδοχής τη δυνατότητα να ζητήσει, ανά πάσα στιγμή, την αναγνώριση του διπλώματός του σύμφωνα με την οδηγία 89/48, προκειμένου να εισέλθει στο δικηγορικό επάγγελμα του κράτους μέλους υποδοχής και να το ασκεί υπό τον επαγγελματικό τίτλο που αντιστοιχεί στο επάγγελμα αυτό στο εν λόγω κράτος μέλος.

11 Τα άρθρα 11 και 12 διέπουν τη συλλογική άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος.

12 Όταν στο κράτος μέλος υποδοχής επιτρέπεται η συλλογική άσκηση του επαγγέλματος στους δικηγόρους οι οποίοι ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον απαιτούμενο επαγγελματικό τίτλο, το άρθρο 11 επιτρέπει, υπό ορισμένες επιφυλάξεις, στους δικηγόρους που ασκούν τις δραστηριότητές τους στο κράτος αυτό υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής:

— να ασκούν τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες στο πλαίσιο υποκαταστήματος ή πρακτορείου της ομάδας της οποίας είναι μέλη στο κράτος μέλος καταγωγής·

— να υιοθετήσουν συλλογική μορφή ασκήσεως του επαγγέλματος, όταν προέρχονται από την ίδια ομάδα ή κατάγονται από το ίδιο κράτος μέλος·

— να ασκούν τις δραστηριότητές τους από κοινού με άλλους δικηγόρους ασκούντες επίσης τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής και προερχόμενους από διαφορετικά κράτη μέλη, και/ή με δικηγόρους του κράτους μέλους υποδοχής.

13 Το άρθρο 12 προβλέπει ότι οι δικηγόροι οι οποίοι ασκούν συλλογικά τις δραστηριότητές τους μπορούν να αναφέρουν την επωνυμία της ομάδας της οποίας είναι μέλη στο κράτος μέλος καταγωγής και ότι το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να απαιτήσει να αναφέρεται, εκτός από την επωνυμία αυτή, και η νομική μορφή της ομάδας στο κράτος μέλος καταγωγής και/ή τα ονόματα των μελών της ομάδας που ασκούν τις δραστηριότητές τους στο κράτος μέλος υποδοχής.

Επί της ουσίας

14 Το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου προβάλλει τρεις λόγους ακυρώσεως, αντλούμενους, αντιστοίχως, από την παράβαση του άρθρου 52, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 43, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ), την παράβαση του άρθρου 57, παράγραφος 2, δεύτερη φράση, της Συνθήκης και την παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 253 ΕΚ).

15 Προς στήριξη των λόγων αυτών, βάλλει κατά των άρθρων 2, 5 και 11 της οδηγίας 98/5, που αφορούν αντιστοίχως το δικαίωμα του μετακινούμενου δικηγόρου να ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, τον τομέα δραστηριότητας του εν λόγω δικηγόρου και τη συλλογική άσκηση του επαγγέλματος.

Επί της παραβάσεως του άρθρου 52, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης

16 Ο λόγος ακυρώσεως που αντλείται από την παράβαση του άρθρου 52, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης υποδιαιρείται σε δύο σκέλη αναφερόμενα, το πρώτο, στην εισαγωγή διαφορετικής μεταχειρίσεως μεταξύ ημεδαπών και μετακινουμένων από άλλα κράτη μέλη δικηγόρων και, το δεύτερο, στην προσβολή του γενικού συμφέροντος που συνδέεται, αφενός, με την προστασία των καταναλωτών και, αφετέρου, με την εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης.

Επί του πρώτου σκέλους

17 Το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου υποστηρίζει ότι το άρθρο 52, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης καθιερώνει την αρχή της εξομοιώσεως του αυτοτελώς απασχολουμένου εργαζομένου που προέρχεται από άλλο κράτος μέλος προς τον ημεδαπό ομόλογό του. Αυτός ο κανόνας της εθνικής μεταχειρίσεως συνεπάγεται ότι η ισότητα, ή η μη διάκριση, πρέπει να αξιολογηθεί βάσει της νομοθεσίας του κράτους μέλους υποδοχής και όχι βάσει εκείνης του κράτους μέλους προελεύσεως ή καταγωγής τους ανεξαρτήτως απασχολουμένου εργαζομένου που προέρχεται από άλλο κράτος μέλος, και ότι το δικαίωμα εγκαταστάσεως δεν μπορεί να χορηγηθεί κατά παραβίαση των, κοινών στα δίκαια των διαφόρων κρατών μελών, επιτακτικών αρχών που διέπουν τα ελεύθερα επαγγέλματα.

18 Το προσφεύγον προβάλλει ότι αν η εναρμόνιση μπορεί να δικαιολογήσει την απαλλαγή από κάθε έλεγχο των γνώσεων στον τομέα του διεθνούς δικαίου, του κοινοτικού δικαίου και του δικαίου του κράτους μέλους καταγωγής, δεν νοείται απαλλαγή όσον αφορά το εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής. Πράγματι, οι γνώσεις που πρέπει να αποκτηθούν στο εθνικό δίκαιο δεν συμπίπτουν, ούτε καν είναι παρόμοιες, μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών, σε αντίθεση με ό,τι ισχύει όσον αφορά τις γνώσεις σε άλλους τομείς του δικαίου, ο δε ιδιαίτερος χαρακτήρας των γνώσεων του εθνικού δικαίου αναγνωρίστηκε επίσης από την οδηγία 89/48.

19 Το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου υπενθυμίζει ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης συνιστά ειδική έκφανση της γενικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως.

20 Καταργώντας επομένως κάθε υποχρέωση προηγούμενης καταρτίσεως στο δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής και επιτρέποντας στους προερχόμενους από άλλα κράτη μέλη δικηγόρους να ασκούν τις δραστηριότητές τους στο δίκαιο αυτό, η οδηγία 98/5 εισάγει διαφορετική μεταχείριση μεταξύ ημεδαπών και προερχομένων από άλλα κράτη μέλη δικηγόρων που δεν δικαιολογείται βάσει της εν λόγω διατάξεως της Συνθήκης, η οποία δεν επιτρέπει στον κοινοτικό νομοθέτη να εξαλείψει, στο πλαίσιο οδηγίας η οποία δεν εισάγει εναρμόνιση των προϋποθέσεων εκπαιδεύσεως, την απαίτηση της προηγούμενης αποκτήσεως ορισμένων γνώσεων.

21 Το προσφεύγον προσθέτει συναφώς ότι στην οδηγία 98/5 εξαλείφεται η ουσιώδης διαφορά η οποία υφίσταται, και πρέπει να υφίσταται, μεταξύ εγκαταστάσεως και παροχής υπηρεσιών, καθό μέτρο η οδηγία 77/249/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1977, περί διευκολύνσεως της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 249), επιτρέπει η ίδια στον παρέχοντα υπηρεσίες δικηγόρο να ασκεί τις δραστηριότητές του στο πλαίσιο του δικαίου του κράτους μέλους υποδοχής, χωρίς να οφείλει να αποδείξει γνώση του δικαίου αυτού.

22 Το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, υποστηριζόμενα από τους υπέρ αυτών παρεμβαίνοντες, αμφισβητούν ότι συντρέχει αντίστροφη δυσμενής διάκριση. Υποστηρίζουν ότι οι δικηγόροι που ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής και οι δικηγόροι που ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής βρίσκονται σε δύο διαφορετικές καταστάσεις, δεδομένου ότι οι πρώτοι υπόκεινται σε πολλούς περιορισμούς όσον αφορά τις συνθήκες ασκήσεως των δραστηριοτήτων τους. Εν πάση περιπτώσει, ο καθορισμός ορίων στη διαδικασία ελευθερώσεως της προσβάσεως στις μη μισθωτές δραστηριότητες δεν εμπίπτει στους σκοπούς του άρθρου 52 της Συνθήκης.

23 Διαπιστώνεται συναφώς ότι η απαγόρευση των διακρίσεων την οποία εισάγει η τελευταία διάταξη δεν αποτελεί παρά ειδική έκφανση της γενικής αρχής της ισό-

τητας η οποία, ανήκουσα στις θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου, πρέπει να τηρείται από τον κοινοτικό νομοθέτη και απαιτεί να μην υπάρχει διαφορετική μεταχείριση ανάλογων καταστάσεων, εκτός αν η διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικώς (βλ., κατά την έννοια αυτή, αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-280/93, Γερμανία κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1994, σ. I-4973, σκέψη 67, και της 15ης Απριλίου 1997, C-27/95, Bakers of Nailsea, Συλλογή 1997, σ. I-1847, σκέψη 17).

24 Εν προκειμένω διαπιστώνεται ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν παραβίασε την εν λόγω αρχή, εφόσον οι καταστάσεις του προερχόμενου από άλλο κράτος μέλος δικηγόρου που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής αφενός και, αφετέρου, του δικηγόρου που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής δεν είναι ανάλογες.

25 Πράγματι, σε αντίθεση με τον δεύτερο, ο οποίος μπορεί να προβαίνει σε όλες τις δραστηριότητες οι οποίες επιτρέπονται ή ανατίθενται αποκλειστικά από το κράτος μέλος υποδοχής στο επάγγελμα του δικηγόρου, ο πρώτος μπορεί να υπόκειται σε απαγορεύσεις όσον αφορά ορισμένες δραστηριότητες και, στον τομέα της εκπροσωπήσεως και της υπερασπίσεως ενός πελάτη ενώπιον δικαστηρίου, να υπέχει ορισμένες υποχρεώσεις.

26 Το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 98/5 επιτρέπει συναφώς, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, στο κράτος μέλος υποδοχής να αποκλείει από το πεδίο δραστηριοτήτων του προερχόμενου από άλλο κράτος μέλος δικηγόρου ο οποίος ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής τη σύνταξη εγγράφων βάσει των οποίων παρέχεται η εξουσία διαχειρίσεως της περιουσίας αποβιώσαντος ή τα οποία αναφέρονται στην κτήση ή μεταβίβαση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων.

27 Ομοίως, το άρθρο 5, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, επιτρέπει στο κράτος μέλος υποδοχής, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να επιβάλλει στους δικηγόρους οι οποίοι ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής να ενεργούν κατόπιν συμφωνίας είτε με δικηγόρο ασκούντα τις δραστηριότητές του

ενώπιον του δικαστηρίου που επελήφθη της υποθέσεως, είτε με avoué ασκούντα τις δραστηριότητές του ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου. Το δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ειδικούς κανόνες όσον αφορά την πρόσβαση στα ανώτατα δικαστήρια, όπως η χρησιμοποίηση ειδικευμένων δικηγόρων.

28 Πρέπει επιπλέον να υπογραμμιστεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 98/5, ο δικηγόρος που ασκεί τις δραστηριότητές του σε κράτος μέλος υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής είναι υποχρεωμένος να τις ασκεί υπό τον τίτλο αυτό, ο οποίος, «πρέπει να είναι διατυπωμένος (...) κατά τρόπο σαφή και μη επιτρέποντα σύγχυση με τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής».

29 Επομένως, η αιτίαση που αντλείται από την ύπαρξη διακρίσεων εις βάρος του δικηγόρου ο οποίος ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής δεν είναι βάσιμη. Κατά συνέπεια, το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως είναι απορριπτέο.

Επί του δευτέρου σκέλους

30 Το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου διατείνεται ότι η αμφισβήτηση του κύρους της οδηγίας 98/5 διενεργείται προς το συμφέρον των καταναλωτών και προς το συμφέρον της εύρυθμης λειτουργίας της δικαιοσύνης. Υπογραμμίζει ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εφαρμογή επαγγελματικών κανόνων στους δικηγόρους, ιδίως των κανόνων περί οργανώσεως, προσόντων, δεοντολογίας, ελέγχου και ευθύνης, παρέχει την απαραίτητη εγγύηση ακεραιότητας και πείρας στους τελικούς αποδέκτες των νομικών υπηρεσιών καθώς και για την εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1996, C-3/95, Reisebüro Broede, Συλλογή 1996, σ. I-6511, σκέψη 38). Καταργώντας επομένως κάθε υποχρέωση καταρτίσεως στο δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής, η οδηγία 98/5 προσβάλλει το γενικό συμφέρον, ειδικότερα όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών, το οποίο επιδιώκουν τα διάφορα κράτη μέλη με την απαίτηση της κτήσεως, ενόψει της εισόδου στο δικηγορικό επάγγελμα και της ασκήσεώς του, προσόντων καθοριζόμενων νομοθετικώς. Αν γινόταν συναφώς δεκτό ότι η απόκτηση των προσόντων θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί διά της ασκήσεως του επαγγέλματος, αυτό θα συνεπαγόταν κατ' ανάγκη ότι η άσκηση του επαγγέλματος προηγείται της καταρτίσεως. Επιπλέον, αν υποστηριζόταν ότι ο δικηγόρος που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής δεν θα κινηθεί στο εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής το οποίο δεν γνωρίζει, αυτό θα παρέβλεπε τις επιτακτικές

απαιτήσεις που αποκλείουν την ανάληψη της ευθύνης τέτοιου επικίνδυνου ενδεχομένου, η ποσοτική σημασία του οποίου πρέπει να μην έχει επίπτωση στην εκτίμηση του απαράδεκτου χαρακτήρα του.

31 Το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, υποστηριζόμενα από τους παρεμβαίνοντες, διατείνονται ότι στα άρθρα 4, 5, 6 και 7 της οδηγίας 98/5 ελήφθησαν υπόψη οι επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, ειδικότερα ο λόγος που αναφέρεται στην προστασία των καταναλωτών. Το Κοινοβούλιο και το Ηνωμένο Βασίλειο υπογραμμίζουν ότι, δυνάμει των κανόνων της δεοντολογίας, οι δικηγόροι έχουν εν πάση περιπτώσει την υποχρέωση να μη χειρίζονται υποθέσεις για τις οποίες γνωρίζουν ή θα όφειλαν να γνωρίζουν ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο των ικανοτήτων τους και ότι κάθε παράβαση του κανόνα αυτού συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα.

32 Πρέπει να επισημανθεί ότι, ελλείψει κοινοτικής παρεμβάσεως, τα κράτη μέλη μπορούν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να επιβάλλουν εθνικά μέτρα με τα οποία επιδιώκεται θεμιτός σκοπός που συμβιβάζεται προς τη Συνθήκη και δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, στο οποίο περιλαμβάνεται η προστασία των καταναλωτών. Μπορούν επομένως, υπό ορισμένες συνθήκες, να λαμβάνουν ή να διατηρούν μέτρα που αποτελούν εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία. Το άρθρο 57, παράγραφος 2, της Συνθήκης επιτρέπει στην Κοινότητα την εξάλειψη τέτοιων ιδίως εμποδίων, ώστε να διευκολυνθεί η ανάληψη και η άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων. Κατά τη λήψη τέτοιων μέτρων, ο κοινοτικός νομοθέτης λαμβάνει υπόψη το επιδιωκόμενο από τα διάφορα κράτη μέλη γενικό συμφέρον και θεσπίζει ένα επίπεδο προστασίας του συμφέροντος αυτού που φαίνεται αποδεκτό εντός της Κοινότητας (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση της 13ης Μαΐου 1997, C-233/94, Γερμανία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Συλλογή 1997, σ. I-2405, σκέψεις 16 και 17). Όσον αφορά τον καθορισμό του αποδεκτού επιπέδου προστασίας, διαθέτει περιθώριο εκτιμήσεως.

33 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι με πολλές διατάξεις της οδηγίας 98/5 θεσπίζονται κανόνες που σκοπούν στην προστασία των καταναλωτών και στην εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης.

34 Το άρθρο 4 προβλέπει συναφώς ότι ο προερχόμενος από άλλο κράτος μέλος δικηγόρος που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής είναι υποχρεωμένος να τις ασκεί υπό τον τίτλο αυτό, και επομένως ο αποδέκτης των νομικών υπηρεσιών είναι ενήμερος ότι ο επαγγελματίας στον οποίο αναθέτει την υπεράσπιση των συμφερόντων του δεν απέκτησε τα επαγγελματικά του προσόντα στο κράτος μέλος υποδοχής και ότι η αρχική του κατάρτιση δεν περιλάμβανε κατ' ανάγκη το εθνικό δίκαιο του εν λόγω κράτους μέλους.

35 Όπως επισημάνθηκε ήδη, το άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, επιτρέπει υπό ορισμένες προϋποθέσεις στο κράτος μέλος υποδοχής να απαγορεύει στον προερχόμενο από άλλο κράτος μέλος δικηγόρο την άσκηση ορισμένων δραστηριοτήτων και, στον τομέα της εκπροσωπήσεως και της υπερασπίσεως ενός πελάτη ενώπιον δικαστηρίου, να του επιβάλλει ορισμένες προϋποθέσεις.

36 Σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, ο δικηγόρος που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής υπόκειται όχι μόνο στους επαγγελματικούς και δεοντολογικούς κανόνες οι οποίοι ισχύουν στο κράτος μέλος καταγωγής, αλλά επίσης στους ίδιους επαγγελματικούς και δεοντολογικούς κανόνες με τους δικηγόρους οι οποίοι ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής, για όλες τις δραστηριότητες τις οποίες ασκεί στο έδαφος του κράτους αυτού.

37 Το άρθρο 6, παράγραφος 3, επιτρέπει στο κράτος μέλος υποδοχής να απαιτήσει από τον δικηγόρο που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής να καλύπτεται από ασφάλεια επαγγελματικής ευθύνης ή να εγγραφεί σε ταμείο επαγγελματικής εγγυήσεως, σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν στο έδαφός του, εκτός αν ο ενδιαφερόμενος δικηγόρος έχει ήδη τέτοια κάλυψη σύμφωνα με τους κανόνες του κράτους καταγωγής του, σε περίπτωση δε μερικής ισοδυναμίας της καλύψεως, το κράτος μέλος υποδοχής έχει τη δυνατότητα να απαιτήσει τη σύναψη συμπληρωματικής ασφάλειας ή εγγυήσεως.

38 Σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, σε περίπτωση παραβάσεως των ισχυουσών στο κράτος μέλος υποδοχής υποχρεώσεων από τον δικηγόρο που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, τίθενται σε εφαρμογή οι κανόνες της πειθαρχικής διαδικασίας, οι πειθαρχικές κυρώσεις και οι προσφυγές που προβλέπονται σε αυτό το κράτος μέλος.

39 Το άρθρο 7, παράγραφοι 2 και 3, προβλέπει, στο πλαίσιο της πειθαρχικής διαδικασίας, υποχρεώσεις αμοιβαίας ενημερώσεως και συνεργασίας μεταξύ των αρμοδίων αρχών του κράτους μέλους καταγωγής και του κράτους μέλους υποδοχής.

40 Στο άρθρο 7, παράγραφος 4, προστίθεται ότι η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους καταγωγής αποφασίζει ως προς τη συνέχεια που πρέπει να δοθεί, κατ' εφαρμογή των ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων του εν λόγω κράτους μέλους, στην απόφαση που ελήφθη στα πλαίσια της πειθαρχικής διαδικασίας από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους υποδοχής έναντι του δικηγόρου ο οποίος ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής.

41 Τέλος, το άρθρο 7, παράγραφος 5, προβλέπει ότι η προσωρινή ή η οριστική αφαίρεση της άδειας ασκήσεως επαγγέλματος από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους καταγωγής συνεπάγεται αυτόματα για τον ενδιαφερόμενο δικηγόρο την προσωρινή ή οριστική απαγόρευση ασκήσεως επαγγέλματος υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής στο κράτος μέλος υποδοχής.

42 Πρέπει επιπλέον να επισημανθεί ότι, πράγματι, οι ισχύοντες για τους δικηγόρους κανόνες δεοντολογίας περιλαμβάνουν συνήθως, όπως το άρθρο 3.1.3 του κώδικα δεοντολογίας που θέσπισε το συμβούλιο των δικηγορικών συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, την υποχρέωση, η παράβαση της οποίας επισύρει πειθαρχικές κυρώσεις, να μην χειρίζονται υποθέσεις για τις οποίες γνωρίζουν ή θα όφειλαν να γνωρίζουν ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο των ικανοτήτων τους, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής των ισχυόντων κανόνων περί ευθύνης.

43 Από τα ανωτέρω προκύπτει επομένως ότι ο κοινοτικός νομοθέτης, για τη διευκόλυνση της ασκήσεως της θεμελιώδους ελευθερίας εγκαταστάσεως μιας συγκεκριμένης κατηγορίας μετακινουμένων δικηγόρων, προτίμησε, αντί για ένα σύστημα προηγουμένου ελέγχου της καταρτίσεως στο εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής, ένα σύστημα το οποίο συνδυάζει την ενημέρωση των αποδεκτών νομικών υπηρεσιών, περιορισμούς στην έκταση και στον τρόπο ασκήσεως ορισμένων δραστηριοτήτων του δικηγορικού επαγγέλματος, τη σώρευση των επαγγελματικών και

δεοντολογικών κανόνων που πρέπει να τηρούνται, την υποχρέωση συστάσεως ασφαλείας, καθώς και ένα πειθαρχικό καθεστώς στο οποίο εμπλέκονται οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους καταγωγής και του κράτους μέλους υποδοχής. Δεν κατήργησε την υποχρέωση γνώσεως του ισχύοντος εθνικού δικαίου στις υποθέσεις που χειρίζεται ο οικείος δικηγόρος, αλλά απλώς τον απήλλαξε από την υποχρέωση προηγουμένης αποδείξεως της γνώσεως αυτής. Δέχθηκε συναφώς, εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, την προοδευτική αφομοίωση γνώσεων διά της πρακτικής, αφομοίωση που διευκολύνεται από την κτηθείσα πείρα σε άλλους τομείς του δικαίου στο κράτος μέλος καταγωγής. Έλαβε επίσης υπόψη το αποτρεπτικό αποτέλεσμα του πειθαρχικού καθεστώτος και του καθεστώτος επαγγελματικής ευθύνης.

44 Προβαίνοντας σε τέτοια επιλογή του τρόπου και του επιπέδου προστασίας των καταναλωτών και εγγυήσεως της εύρυθμης λειτουργίας της δικαιοσύνης, δεν υπερέβη τα όρια της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει.

45 Κατά συνέπεια, το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως είναι επίσης απορριπτέο.

Επί της παραβάσεως του άρθρου 57, παράγραφος 2, δεύτερη φράση, της Συνθήκης

46 Στο πλαίσιο του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου υποστηρίζει ότι η οδηγία 98/5 έπρεπε να θεσπιστεί όχι με ειδική πλειοψηφία κατά τη διαδικασία του άρθρου 189 Β της Συνθήκης, αλλά ομοφώνως, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 57, παράγραφος 2, δεύτερη φράση, της Συνθήκης.

47 Υπενθυμίζει το κείμενο του άρθρου 57, παράγραφος 2, της Συνθήκης, κατά το οποίο:

«Για τον ίδιο σκοπό [για να διευκολύνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτων δραστηριοτήτων], το Συμβούλιο εκδίδει (...) οδηγίες για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που αφορούν την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων. Το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής και μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αποφασίζει ομοφώνως προκειμένου για οδηγίες, η εκτέλεση των οποίων σε ένα τουλάχιστον κράτος μέλος συνεπάγεται τροποποίηση των σημερινών νομοθετικών αρχών του επαγγελματικού καθεστώτος, όσον αφορά την κατάρτιση και τους όρους πρόσβασης των φυσικών προσώπων. Στις άλλες περιπτώσεις, το Συμβούλιο αποφασίζει με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 189 Β.»

48 Κατά την άποψη του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, σε περισσότερα κράτη μέλη, η οδηγία 98/5 επιφέρει ακριβώς τροποποίηση, με τα άρθρα της 2, 5 και 11, σε μείζονες ισχύουσες αρχές σχετικά με την κατάρτιση και την πρόσβαση των φυσικών προσώπων στο δικηγορικό επάγγελμα.

49 Υποστηρίζει ότι, όσον αφορά την κατάρτιση, η τροποποίηση είναι προφανής διότι δεν απαιτούνται πλέον ούτε προηγούμενη κατάρτιση στο δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής ούτε αναγνώριση της ισοδυναμίας μετά από δοκιμασία επάρκειας.

50 Όσον αφορά την πρόσβαση στο δικηγορικό επάγγελμα, υποστηρίζει ότι οι αρχές που τη διέπουν τροποποιήθηκαν επίσης με την οδηγία 98/5, δεδομένου ότι αυτή:

— με τα άρθρα της 2 και 5 επιτρέπει τη πλήρη άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής, πράγμα που ήταν αδύνατο προηγουμένως στη μεγάλη πλειοψηφία των κρατών μελών, και καταργεί για τους μετακινούμενους δικηγόρους την υποχρέωση αποκτήσεως γνώσεων στο δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής·

— με το άρθρο της 11, ελευθερώνει τη συλλογική άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, επίσης στα κράτη μέλη τα οποία δεν επέτρεπαν αυτή τη μορφή ασκήσεως και αυτό τον τρόπο προσβάσεως στο επάγγελμα.

51 Το προσφεύγον υπογραμμίζει ιδιαίτερα ότι η οδηγία 98/5 θέτει τέλος στη νομοθετική αρχή του ελέγχου των γνώσεων στο λουξεμβουργιανό δίκαιο κάθε υποψηφίου για το δικηγορικό επάγγελμα, εις βάρος της προστασίας των καταναλωτών.

52 Το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο υποστηρίζουν ότι το άρθρο 57, παράγραφος 2, δεύτερη φράση, της Συνθήκης πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά, δεδομένου ότι πρόκειται για εξαιρετική διάταξη, εισάγουσα παρέκκλιση από τη διαδικασία του κοινού δικαίου. Θεωρούν ότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως δεν πληρούνται εν προκειμένω. Το Κοινοβούλιο, υποστηριζόμενο από το Βασίλειο της Ισπανίας, υπογραμμίζει ότι η οδηγία 98/5 εισάγει την αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των επαγγελματικών τίτλων οι οποίοι αποκτώνται σύμφωνα με τους προβλεπόμενους σε κάθε κράτος μέλος τρόπους, ενόψει της διασφαλίσεως του δικαιώματος εγκαταστάσεως των δικηγόρων, βάσει ενός από τους τίτλους αυτούς, στο σύνολο του κοινοτικού εδάφους, συνάγει δε εξ αυτού ότι η προσβαλλόμενη πράξη εμπίπτει στο άρθρο 57, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Η Επιτροπή, από την πλευρά της, προβάλλει ότι η οδηγία 98/5 καθιερώνει μηχανισμό αμοιβαίας αναγνωρίσεως των αδειών ασκήσεως του επαγγέλματος, ο οποίος, καθεαυτός, εμπίπτει στο άρθρο 57, παράγραφοι 1 και 2, πρώτη και τρίτη φράση, της Συνθήκης.

53 Όσον αφορά τη συλλογική άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, το Συμβούλιο, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι εμπίπτει εν πάση περιπτώσει στον τρόπο ασκήσεως του επαγγέλματος και όχι στις νομοθετικές αρχές σχετικά με την πρόσβαση στο επάγγελμα.

54 Πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 57, παράγραφος 1, της Συνθήκης προβλέπει τα εξής:

«Για να διευκολύνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189 Β, εκδίδει οδηγίες για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων.»

55 Διαπιστώνεται κατόπιν ότι η οδηγία 98/5, η οποία σκοπό έχει πράγματι να διευκολύνει, ιδίως, την άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος ως ανεξάρτητης δραστηριότητας, καθιερώνει στα άρθρα 2 και 5, υπό την επιφύλαξη ορισμένων εξαιρέσεων, το δικαίωμα κάθε δικηγόρου να ασκεί μονίμως σε κάθε άλλο κράτος μέλος, υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής, τις ίδιες επαγγελματικές δραστηριότητες με τον δικηγόρο ο οποίος ασκεί το επάγγελμά του υπό τον απαιτούμενο επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής, συμπεριλαμβανομένης της παροχής νομικών συμβουλών σε θέματα δικαίου του εν λόγω κράτους.

56 Εισάγει επομένως έναν μηχανισμό αμοιβαίας αναγνωρίσεως των επαγγελματικών τίτλων των μετακινούμενων δικηγόρων οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν τις δραστηριότητές τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής. Ο μηχανισμός αυτός συμπληρώνει τον εισαγόμενο με την οδηγία 89/48, ο οποίος σκοπό έχει, όσον αφορά τους δικηγόρους, να επιτρέψει την χωρίς περιορισμούς άσκηση του επαγγέλματος υπό τον επαγγελματικό τίτλο του κράτους μέλους υποδοχής.

57 Αντίθετα προς τους ισχυρισμούς του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, τα άρθρα 2 και 5 της οδηγίας 98/5 εμπίπτουν συνεπώς στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 57, παράγραφος 1, της Συνθήκης και όχι της παραγράφου 2, δεύτερη φράση, του ίδιου άρθρου.

58 Κατά συνέπεια, το επιχείρημα που αντλείται από την τροποποίηση των ισχυουσών νομοθετικών αρχών του επαγγελματικού καθεστώτος, κατά την έννοια του

άρθρου 57, παράγραφος 2, δεύτερη φράση, της Συνθήκης, τροποποίηση η οποία θα καθιστούσε αναγκαία ομόφωνη απόφαση ως προς την έκδοση της οδηγίας 98/5, δεν είναι λυσιτελές όσον αφορά τα άρθρα 2 και 5 της οδηγίας αυτής.

59 Όσον αφορά το άρθρο 11 της οδηγίας 98/5, το οποίο αφορά τη συλλογική άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος, αρκεί η διαπίστωση ότι διέπει όχι τις προϋποθέσεις προσβάσεως στο δικηγορικό επάγγελμα, αλλά τον τρόπο ασκήσεώς του. Επιπλέον, όπως υπογραμμίζουν το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, το Βασίλειο της Ισπανίας και η Επιτροπή, η διάταξη αυτή δεν επιβάλλει στο κράτος μέλος υποδοχής να δεχθεί τέτοιον τρόπο ασκήσεως του επαγγέλματος αν δεν επιτρέπει τη συλλογική άσκησή του από τους δικηγόρους οι οποίοι ασκούν τις δραστηριότητές τους υπό τον απαιτούμενο επαγγελματικό τίτλο στο κράτος μέλος υποδοχής. Επομένως, η θέσπιση των κανόνων σχετικά με τη συλλογική άσκηση του επαγγέλματος νομίμως διενεργήθηκε βάσει του άρθρου 57, παράγραφος 2, πρώτη και τρίτη φράση, της Συνθήκης.

60 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως είναι απορριπτέος.

Επί της παραβάσεως του άρθρου 190 της Συνθήκης

61 Το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου υποστηρίζει ότι η οδηγία 98/5 παραβιάζει την επιβαλλόμενη στο άρθρο 190 της Συνθήκης υποχρέωση αιτιολογήσεως, καθόσον δεν περιλαμβάνει σοβαρή αιτιολόγηση της καταργήσεως κάθε απαιτήσεως προηγούμενης καταρτίσεως στο εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής. Δεν περιλαμβάνει επίσης εξήγηση της ανάγκης να γίνει δεκτή, αφενός, η άμεση πρόσβαση, με πλήρεις αρμοδιότητες ήδη από την πρώτη ημέρα, συμπεριλαμβανομένου του τομέα του εθνικού δικαίου, του δικηγόρου που ασκεί τις δραστηριότητές του υπό τον επαγγελματικό του τίτλο καταγωγής και, αφετέρου, η μεταγενέστερη απεριόριστη άσκηση των δραστηριοτήτων υπό τον τίτλο αυτό. Το προσφεύγον διατείνεται τέλος ότι η προβαλλόμενη στην τρίτη, την τέταρτη και τη δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη αιτιολογία είναι εν μέρει αντιφατική. Τα διαλαμβανόμενα σε αυτές τις αιτιολογικές σκέψεις, που αναφέρονται στον στόχο της αποκτήσεως εκ μέρους του μετακινούμενου δικηγόρου του επαγγελματικού τίτλου του κράτους μέλους υποδοχής κατά το πέρας ορισμένης περιόδου, βρίσκονται σε αντίφαση με την επιλογή της νομιμοποιήσεως της ασκήσεως των δραστηριοτήτων υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής χωρίς περιορισμούς διάρκειας.

62 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η έκταση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως εξαρτάται από τη φύση της οικείας πράξεως και ότι, προκειμένου για πράξεις που προορίζονται να τύχουν γενικής εφαρμογής, η αιτιολογία μπορεί να περιορίζεται στο να αναφέρει, αφενός, την όλη κατάσταση που οδήγησε στην έκδοσή της και, αφετέρου, τους γενικούς στόχους που επιδιώκει. Αν η αμφισβητούμενη πράξη αποκαλύπτει το ουσιώδες του επιδιωκόμενου από το κοινοτικό όργανο σκοπού, θα ήταν υπερβολικό να απαιτηθεί ειδική αιτιολογία για καθεμία από τις τεχνικές επιλογές στις οποίες προέβη (βλ., ιδίως, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1998, C-150/94, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1998, σ. I-7235, σκέψεις 25 και 26).

63 Εν προκειμένω, η οδηγία 98/5 περιλαμβάνει συνεκτική και επαρκή περιγραφή της όλης καταστάσεως που οδήγησε στην έκδοσή της:

— η μεταξύ των κρατών μελών εξάλειψη των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών αποτελεί έναν από τους στόχους της Κοινότητας, αυτή δε η ελεύθερη κυκλοφορία συνεπάγεται ιδίως τη δυνατότητα των υπηκόων των κρατών μελών να ασκούν ανεξάρτητη ή έμμισθη επαγγελματική δραστηριότητα σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο απέκτησαν τα επαγγελματικά τους προσόντα (πρώτη αιτιολογική σκέψη)·

— ένας δικηγόρος με πλήρως αναγνωρισμένη αυτή την ιδιότητά του σε ένα κράτος μέλος δικαιούται εφεξής, κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 89/48, να ζητεί την αναγνώριση του διπλώματός του προκειμένου να εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος για να ασκήσει το επάγγελμα του δικηγόρου υπό τον επαγγελματικό τίτλο αυτού του κράτους μέλους υποδοχής (δεύτερη αιτιολογική σκέψη)·

— στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, η οδηγία 77/249 επιτρέπει ήδη στους δικηγόρους ενός κράτους μέλους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να ασκούν τις δραστηριότητές τους σε άλλο κράτος μέλος στους τομείς του δικαίου του κράτους μέλους καταγωγής τους, του κοινοτικού δικαίου, του διεθνούς δικαίου και του δικαίου του κράτους μέλους υποδοχής (δέκατη αιτιολογική σκέψη)·

— μόνον ορισμένα κράτη μέλη επιτρέπουν στο έδαφός τους την άσκηση δικηγορικών δραστηριοτήτων, υπό άλλη μορφή πλην της παροχής υπηρεσιών, από δικηγόρους που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη και ασκούν το επάγγελμά τους υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής· η δυνατότητα αυτή όμως, στα κράτη μέλη όπου υφίσταται, υπόκειται σε πολύ διαφορετικές προϋποθέσεις, οι δε διαφορετικές αυτές καταστάσεις συνεπάγονται ανισότητες και στρεβλώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ των δικηγόρων των κρατών μελών και αποτελούν εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία (έκτη αιτιολογική σκέψη).

64 Η οδηγία 98/5 αναφέρεται επίσης στους γενικούς στόχους τους οποίους επιδιώκει:

— δικηγόροι με πλήρως αναγνωρισμένη ιδιότητα οι οποίοι δεν εντάσσονται ταχέως στο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής, ιδίως μέσω της επιτυχίας σε δοκιμασία επάρκειας, όπως προβλέπεται από την οδηγία 89/48, πρέπει να μπορούν να ενταχθούν μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα ασκήσεως του επαγγέλματος στο κράτος μέλος υποδοχής υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής ή να συνεχίσουν την άσκηση των δραστηριοτήτων τους υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής (τρίτη αιτιολογική σκέψη)·

— η σε κοινοτικό επίπεδο δράση στον εν λόγω τομέα σκοπεί, αφενός, να προσφέρει στους δικηγόρους ευχερέστερο τρόπο εντάξεως στο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής σε σχέση με το γενικό σύστημα αναγνωρίσεως και, αφετέρου, να ανταποκριθεί στις ανάγκες των αποδεκτών νομικών υπηρεσιών για την παροχή νομικών συμβουλών κατά τις διασυνοριακές συναλλαγές (πέμπτη αιτιολογική σκέψη)·

— σκοπεί επίσης στην επίλυση των προβλημάτων που συνδέονται με τη στρέβλωση του ανταγωνισμού και την παρεμπόδιση της ελεύθερης κυκλοφορίας και τα

οποία απορρέουν από τις πολύ διαφορετικές προϋποθέσεις ασκήσεως του επαγγέλματος υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής στα κράτη μέλη τα οποία επιτρέπουν ήδη τέτοια άσκηση (έκτη αιτιολογική σκέψη)·

— η οδηγία σκοπεί στην εξασφάλιση ορθής ενημερώσεως των καταναλωτών, προβλέποντας ότι οι δικηγόροι που δεν είναι εντεταγμένοι στο επάγγελμα στο κράτος μέλος υποδοχής είναι υποχρεωμένοι να ασκούν τις δραστηριότητές τους σε αυτό το κράτος μέλος υπό τον επαγγελματικό τους τίτλο καταγωγής (ένατη αιτιολογική σκέψη).

65 Από τα ανωτέρω προκύπτει επομένως ότι οι κοινοτικός νομοθέτης ετήρησε, στο πλαίσιο της εκδόσεως πράξεως γενικής εφαρμογής, την επιβαλλόμενη από το άρθρο 190 της Συνθήκης υποχρέωση αιτιολογήσεως.

66 Στο πλαίσιο αυτό, δεν ήταν υποχρεωμένος να αιτιολογήσει ειδικώς την επιλογή του, για την εφαρμογή των γενικών του στόχων, να μην απαιτείται απόδειξη προηγούμενης καταρτίσεως στο εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής καθώς και να χορηγείται το συναφές δικαίωμα άμεσης ασκήσεως του επαγγέλματος στον τομέα του δικαίου αυτού. Δεν ήταν επίσης υποχρεωμένος να αιτιολογήσει ειδικώς την πραγματοποιηθείσα για τους ίδιους σκοπούς επιλογή να μην περιορίζεται χρονικώς το δικαίωμα ασκήσεως του επαγγέλματος στο κράτος μέλος υποδοχής υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής. Ο κοινοτικός νομοθέτης δεν είναι άλλωστε υποχρεωμένος να επιβάλει χρονικά όρια σε μέτρο που σκοπεί στη διευκόλυνση της ασκήσεως της ελευθερίας εγκαταστάσεως, καθόσον, εξ ορισμού, η ελευθερία αυτή προϋποθέτει τη δυνατότητα σταθεράς και συνεχούς συμμετοχής στην οικονομική ζωή του κράτους μέλους υποδοχής.

67 Τέλος, ουδεμία αντίφαση διαπιστώνεται μεταξύ, αφενός, των αιτιολογικών σκέψεων που αναφέρονται στον στόχο της αποκτήσεως από τον μετακινούμενο δικηγόρο του επαγγελματικού τίτλου του κράτους μέλους υποδοχής κατά το πέρας ορισμένης

περιόδου και, αφετέρου, της επιλογής του κοινοτικού νομοθέτη να επιτρέψει χωρίς περιορισμό διάρκειας την άσκηση των δραστηριοτήτων υπό τον επαγγελματικό τίτλο καταγωγής. Πράγματι, οι δύο μορφές ασκήσεως του επαγγέλματος υπόκεινται σε διαφορετικά καθεστώτα, στα πλαίσια δε της δεύτερης μορφής ασκήσεως επιβάλλονται χωριστοί περιορισμοί στα πλαίσια της απαλλαγής από την υποχρέωση αποδείξεως προηγούμενης καταρτίσεως στο εθνικό δίκαιο του κράτους μέλους υποδοχής. Επιπλέον, όπως επισημάνθηκε, ένα κοινοτικό μέτρο που αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ελευθερίας εγκαταστάσεως δεν απαιτεί χρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων του.

68 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο τρίτος λόγος ακυρώσεως είναι επίσης απορριπτέος.

69 Εφόσον ουδείς από τους τρεις προβληθέντες λόγους ακυρώσεως έγινε δεκτός, η προσφυγή είναι απορριπτέα.

Επί των δικαστικών εξόδων

70 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα. Επειδή το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας, τα κράτη μέλη και τα κοινοτικά όργανα που παρεμβαίνουν στη δίκη φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα. Το Βασίλειο της Ισπανίας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, το Ηνωμένο Βασίλειο καθώς και η Επιτροπή θα φέρουν συνεπώς τα έξοδά τους.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου στα δικαστικά έξοδα.

3) Το Βασίλειο της Ισπανίας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βόρειας Ιρλανδίας καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θα φέρουν τα έξοδά τους.

Rodríguez Iglesias	Gulmann	La Pergola
Wathelet	Σκουρής	Edward
Puissochet	Jann	Sevón
Schintgen		Macken

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 7 Νοεμβρίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias